

TİRE MÜZESİ'NDEN M.S. 5.-7. YÜZYILLARA AİT KANDİLLER

BİNNUR GÜRLER*

Tarihsel ve Sosyal Yapıya Genel Bakış:

M.S.5. yüzyıl Gotlar sorunu¹, Hun tehlikesi ve dini mücadelelerle geçmiştir. Gerçi Gotlar sorunu yeni değildi. Ephesos kenti M.S. 3. yüzyılda Gotların saldırısına uğramış, ama kendini toparlamıştı². Zenon zamanında Gotlar bertaraf edilmiş, onların yerini İzaurlular almıştı³. M.S. 5. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başlarında Bulgarlar ve İslavlar Makedonya, Teselya ve Trakya'ya kadar akınlarını devam ettirerek etrafi yağma ve talan ediyorlardı. Doğuda da İranlılar Erzurum ve Diyarbakır'ı geçici bir süre için işgal ettiler. Ayrıca din kavgaları sert bir biçimde devam etti. M.S. 6. yüzyılın ortalarında, imparatorluk 5. yüzyılın sonundan beri geçirmekte olduğu ağır buhrandan henüz kurtulmuştu⁴. Fakat genel durum iç açıcı değildi. Batıdaki yayılma hareketi, iç isyanlar ve büyük inşaat faaliyetleri devletin maddi kaynaklarını tüketmişti. Büyük giderler zalimce vergilerle karşılanmış ve sadece devletin eski vatan-daşlarını değil yeni kazanılan eyaletlerin halkını da imparatorluğa yabancılaştırmıştı. Artık doğu ve batının çıkarları büyük ölçüde birbirinden ayrılmıştı. Ayrıca doğu eyaletlerindeki Hıristiyan mezhepleri ile anlaşmaya varmak için verilen ödünler Roma ile İstanbul kiliselerinin arasını açmıştı. İustinianos'un ölümüyle imparatorluk en perişan dönemini yaşamaya başladı. İçte karışıklıklar, dışta çeşitli saldırılar birbirini izliyordu. M.S. 6. yüzyılın ikinci yarısında doğuda İran ve batıda Lombardlar ve Avarlar huzursuzluk kaynağıydı⁵. İran'la 572-74 yıllarında yapılan savaş Bizans için felaketle sonuçlandı. M.S. 6. yüzyılın sonlarında Sasani Hükümdarı 2. Hüsrev, Suriye ve

* Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.

¹ J. Elsner, *Imperial Rome and Christian Triumph*, Oxford 1998, 287-288.

² T. Cornell, J. Matthews, Roma Dünyası, *İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, Cilt V, (Çeviren Şadan Karadeniz), İstanbul 1988, 152.

³ H. D. Yıldız, "Bizans Tarihi", *Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul 1982, 436.

⁴ Yıldız 1982, 437.

⁵ Yıldız 1982, 439.

Filistin'i zapt ederek Anadolu'yu yağma etti. İran birlikleri 608'de Kadıköy'e kadar ilerledi⁶. Avarlar da kuzeyden saldırmıştı. İçte de anarşi merkezi, merkezi yönetimin varlığını bütünüyle tehdit ediyordu. Suikastlar, karışıklıklar birbirini izliyordu. İmparatorluk bir kurtarıcı bekliyordu. Kurtarıcı Afrika'dan geldi. 610 yılında Kartaca eksarhının oğlu Herakleios ayaklandı, Mısır da ona kaıldı. Herakleios bir donanma ile İstanbul'a geldi. Başkent halkı derhal onun tarafına geçti. Phokas tahttan indirilip idam edildi⁷. Herakleios dönemi, bir yandan İran'a karşı kazanılan zafer diğer yanda Balkanlar'da Avar gücünün kırılması, buraya İslav kabilelerinin yerleşmesi ve sonunda İslam'ın ortaya çıkardığı durum ile siyasal ve kültürel bakımdan Bizans tarihinin bir dönüm noktasıdır. Herakleios ile Geç Roma devri sona erer ve asıl Bizans dönemi başlar. M.S. 7. yüzyılın ikinci yarısı boyunca İslam ilerleyişi devam etti⁸. 670 yılında Kapıdağ yarımadası Müslümanların eline geçti. 672 yılında İzmir ve Ege kıyılarında bazı köprü başları zapt edildi. 674 yılında deniz yoluyla gelen İslam ordusu karadan ve denizden İstanbul'u kuşattı. 680 yılında Müslümanlar kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldılar⁹.

M.S. 5.-7. yüzyıllarda Tire ve çevresi ile ilgili veriler doyurucu değildir. Bugünkü Tire, Bayındır ve Halkapınar'ın köşe noktalarını oluşturduğu alan antik çağda Ephesos Artemis tapınağının kutsal alanının bir kısmını oluşturuyordu. Hıristiyanlıktan sonra bu tapınak arazisine el kondu. Subaşı'nda Bizans döneminden kalan bir sınır taşının bulunması rastlantı değildir¹⁰. Tire'nin Selçuklu öncesi zamanda yalnızca bir kez, Geç Notitia III'de Piskoposluk merkezi olarak bahsedildiği bilinir¹¹. Ramsay'ın, Notitia III'te adı geçen Arkadiupolis Piskoposu'nun adından hareketle önerdiği Arkadiupolis adı henüz kanıtlanmamıştır¹². Bizans döneminde Tire'de, Hıristiyan dininin Ortodoks mezhebinin etkin rolü dikkat çekmektedir. Türkler tarafından Efes'in alınmasıyla buradaki Hıristiyanların Tire'ye yerleşmeleri anlamlıdır¹³. Kimi kayıtlarda "Rumun Meşhur Şehri" olarak tanıtılan Tire, gerek tarihçilerin yayınladıkları dini belgelerde, gerek kilise listelerinde Asya Eyaletinin

⁶ Cornell, Matthews 1988, 5.

⁷ Yıldız 1982, 440.

⁸ Yıldız 1982, 443.

⁹ Yıldız 1982, 444-445.

¹⁰ J. Keil, A. Von Premerstein, *Bericht über eine dritte Reise in Lydien*, Wien 1914, 82.

¹¹ Keil, Premerstein 1914, 82.

¹² Keil, Premerstein 1914, 82.

¹³ A. M. Armağan, *Tüm Yönleriyle Tire II*, İzmir 1989, 17.

Piskoposluk merkezlerinden biri olarak yer almaktadır. Kalkedon/İstanbul (M.S. 451), Nikea/İznik (M.S. 787) Kilise meclislerinde 42 kentten biri olarak dikkati çeker. Tire ve çevresinde Bizans döneminin izleri olarak açıklayabileceğimiz Kiliseli köyler belgelerde de yer almaktadır. Akmescit (Tekfurlu), Akyurt (Zeamet Kilise), Osmancık (Kiliseli) köyleri kilise adıyla anılırken Tire merkezinde 1908 yılında 3 kilisenin varlığı bu etkinin en canlı örnekleridir¹⁴.

M.S. 5.-7. Yüzyıllarda Kandil Üretimi ve Pazarlar:

M.S. 5. yüzyılın kandil yapımcıları kullandıkları kalıpları iki kaynaktan sağlıyorlardı. İlki M.S. 4. yüzyıla ve hatta M.S. 3. yüzyıla ait kalıplardı. Kandil yapımcıları bu kalıpları kullanmaya devam ediyorlardı. İkincisi ise ithal kandiller üzerinden aldıkları yeni kalıplardı. Bu durum kandillerde geniş bir form çeşitliliği sağlarken, dekorasyonları keskin detaylardan belirsiz motiflere doğru değişiyordu. Çok farklı bu iki uygulama bazen aynı ustanın işi olabiliyordu. M.S. 5. yüzyıl kandil örneklerindeki kalıpların M.S. 3. yüzyılın prototiplerinden alınmış olması sonucu M.S. 3. ve 4. yüzyıllardaki formlar ve dekorasyonun sunumu M.S. 5. ve hatta 6. yüzyıl örneklerinde tekrar ortaya çıkıyordu. Kalıpların kullanılmış kandiller üzerinden alınması da genellikle üçüncü ya da dördüncü jenerasyon kandillerde dekorasyonun görüntüsünün belirsizleşmesine neden oluyordu. Bazen eski kalıp kullanılırken dekorasyonda değişiklik yapılmaktaydı¹⁵.

Kandil yapımcıları M.S. 3. ve 4. yüzyılın yerel geleneğiyle ithal elemanları karıştırarak sonsuz kombinasyon olanakları da sağlıyorlar. M.S. 5. ve 6. yüzyıl kandilleriyle ilgili bu özellikler Atina buluntularında saptanmış olmakla birlikte söz konusu yüzyıllar için daha geniş bir coğrafya da geçerlidir¹⁶. Atina'da, üzerlerinden kalıp alınarak taklitleri yapılan ithal kandiller buraya Kuzey Afrika ve Anadolu'dan gelmektedir¹⁷. Bunun nedeni, M.S. 5. ve 6. yüzyılların Ege ve Akdeniz dünyasında ticaretin zayıflamış olmasıdır. Kuzey Afrika ve Anadolu başlıca ihracat yapan bölgelerdir. Anadolu'da özellikle Ephesos, Atina'ya ihracatını sürdürür. Ephesos'da da Attika kandilleri M.S. 4. yüzyılda artmıştır. Atina M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda Korinth, Delphi ve

¹⁴ Armağan 1989, 18.

¹⁵ J. Perlzweig, *Lamps of the Roman Period, Athenian Agora*, Volume VII, Princeton, New Jersey 1961, 64.

¹⁶ Perlzweig 1961, 65.

¹⁷ Perlzweig 1961, Pl.42 no.2657.

diğer Yunan kentlerine de kandil ihraç etmektedir. Fakat yabancı pazarlar geniş oranda kaybolmuştur. Sonunda Atina'da Kuzey Afrika ve Anadolu kandillerinin, özellikle de Ephesos kandillerinin, başarılı taklitleri yapılır¹⁸. Bu durum M.S. 5. yüzyılın ikinci yarısındaki kandillerle M.S. 6. yüzyılın ilk yarısındaki kandilleri ayırmayı güçleştirir.

M.S. 3. yüzyılda Kuzey Afrika'dan "African Red Slip" (Afrika Kırmızı Firnisli) kaplar ithalat yoluyla Ephesos'a gelir. M.S. 3. ve özellikle 4. yüzyıllarda "Sigillata Chiara" olarak adlandırılan ithal kaplar Ephesos'da artar. M.S. 4. ve yoğun olarak 5. ve 6. yüzyıllarda "Geç Roma C" olarak tanınan bölgesel üretimler "African Red Slip" kaplarla yan yana pazarlarda görülür. Her iki türün üretimi de Ephesos'da M.S. 7. yüzyıl başına kadar sürer¹⁹. Ephesos'da yerel üretim ve bunların ihracı da söz konusudur. Hellenistik dönemden M.S. 7. yüzyıl başına kadar kenttin seramik ihraç ettiği bilinmektedir²⁰. Bu yüzyıllar boyunca Ephesos sakinleri yerel atölyelerinin ürünlerini kullanıyor olmalıydılar. Bu ürünler sadece yerel kullanım için değil aynı zamanda bölgesel ihracata yönelik de düşünülmekteydi²¹.

M.S. 5.-7.yüzyılların kandil üretimi açısından Anadolu ve özellikle Ephesos ve çevresinin önemli bir yeri olduğu açıktır. Bu yüzyılların söz konusu coğrafya ile ilişkili örnekleri, az sayıda da olsa, çeşitli yayınlar içerisinde yer alır²². Konunun detaylarının belirlenmesi için daha fazla örneğin tanınması gerekir. Bugün Tire Müzesi'nde korunan ve M.S. 5.-7. yüzyıllara tarihlenen 6 adet kandil, M.S. 5. ve 6. yüzyılların ihracat yapabilen bir kenti olan Ephesos'a yakın yerlerde bulunmuş olmaları, form ve dekor açısından bu kenttin üretimlerine yaklaşımları nedeniyle incelenmeye değerdir.

Tire Müzesi'ndeki M.S. 5.-7. Yüzyıllara Ait Kandiller:

412 envanter numaralı kandil gri, mikalı hamura sahiptir. Uzunluğu 8,7 cm., genişliği 5,4 cm. ve yüksekliği 2,7 cm., olan bu kandil tamdır. Damla biçimindeki disk kısmı fitil deliğine doğru genişler. Doldurma deliği ile fitil

¹⁸ Perlzweig 1961, 68-69.

¹⁹ U. Otschar, "Beobachtungen und Aspekte zur ephesischen keramik", *Hellenistische und kaiserzeitliche keramik des östlichen Mittelmeergebietes*, Kolloquium Frankfurt a. M. 1996, 36.

²⁰ Otschar 1996, 37.

²¹ Otschar 1996, 39.

²² D.M.Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British museum III: Roman Provincial Lamps*, London 1988; F.Miltner, *Das Coemeterium der Sieben Schläefer*, *FiE IV*, 2, Wien 1937; R.Meriç, *Spaethellenistisch-römische keramik und kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, *FiE IX/3*, Wien 2002; V.Gassner, *Das Südtor der Tetrakonon-Agora. Keramik und kleinfunde*, *FiE XIII/1/1*, Wien 1997.

deliği arasında hava deliği bulunur. Çerçeve motifi spiral dizisinden oluşmaktadır. Kulpu tümdür. Bu kandilin paralellere Attika üretimleri arasında rastlanır²³. Bu paralellerin yardımıyla, Tire Müzesi'ne satın alma yoluyla gelen 412 envanter numaralı kandil için M.S. geç 4. yüzyıldan M.S. 5. yüzyılın ilk yarısına kadar olan zaman dilimini tarih olarak önerebiliriz.

92/212 envanter numaralı kandil de Tire Müzesi'ne satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Bu kandil pembemsi bej renkte mikalı hamura sahiptir. Kulpunun uç kısmı eksik olan kandilin korunan uzunluğu 9,5 cm., genişliği 5,5 cm., yüksekliği 2,8 cm. dir. Doldurma deliğinin etrafında alçak bir halka ve bunun da etrafında fitil deliğine doğru kanal oluşturan yükselti vardır. Doldurma deliği ile fitil deliği arasında hava deliği bulunur. Omuz dekorasyonu iri noktaların oluşturduğu dizi şeklindedir. Halka şeklindeki kaidenin ortasında planta pedis vardır. Burnun alt kısmında iki yandan kaideye doğru çift yivler devam eder. Form ve üretim Miltner'in "Anadolu Kandilleri" (Kleinasiatische Lampen) olarak tanımladığı ve genel olarak M.S. 4. yüzyıldan M.S. 7. yüzyıla kadar tarihlenen gruba girer²⁴. Ephesos'da ve Miletos'da bu tür kandillerin örnekleri bulunmuştur²⁵. Kıbrıs'ta, benzer örnekler vardır ve bunlar buluntulardan anlaşıldığına göre varlığını birkaç nesil boyunca sürdürmüş²⁶ olan bir atölyenin kandillerindedir. Çoğunun kaidesinde planta pedis yer alır. Atina Agorası'nda bulunmuş ithal örnekler de azımsanmayacak saydadır²⁷.

Yanma deliğinin etrafındaki yükseltilmiş bant, burunla disk arasındaki diller, eğimli kenar, balık kuyruğu şeklinde biten kulpu, kaidede planta pedis, burnun alt kısmında çift yivler Anadolu özellikleridir. Anadolu (özellikle Ephesos) kandillerinin Atina'ya ihraç edilmeleri Kuzey Afrika kandillerinden daha öncedir. Bu ilişki M.S. 4. yüzyılın ikinci yarısında başlar ve ticaret M.S. 7. yüzyılın içlerine kadar devam eder. Tüm bu kandiller Broneer'in Tip

²³ Perlzweig 1961, Pl.27 no.1414, Pl.43 no.2722.

²⁴ Miltner 1937, 100; H.Menzel, *Antike Lampen im römisch-germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, Mainz 1954, 94; Perlzweig 1961, 10, dipnot 32; Bailey 1988, 371.

²⁵ Meriç 2002, Taf.83 L 109; Miltner 1937, 1 vd.; H.B.Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, London 1914, 229.

²⁶ S.S. Başer, "1988-89 Yılları Kıbrıs Kurtarma Kazıları", *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 19-20 Nisan 1990, Ankara 1991, 239.

²⁷ Perlzweig 1961, Pl.10 no.346-350, Pl.11 no.351-363, Pl.41 no.2595.

XXIX'una girer²⁸. Bu grup Anadolu ithallerini ve yerel taklitlerini içerir. 92/212 envanter numaralı kandil, kaidesinde planta pedis olması, fitil deliğine doğru uzanan kanal, eğimli kenar, burnun altındaki çift yivler gibi Anadolu özellikleri taşır. Benzer örnekler yardımıyla 92/212 envanter numaralı kandil için M.S. erken 5. yüzyıl tarih olarak önerilebilir.

270 envanter numaralı kandil Tire Müzesi'ne Faik Tokloğlu tarafından hediye edilmiştir. Tam olan bu kandilin uzunluğu 10,2 cm., genişliği 6,5 cm. ve yüksekliği 2,3 cm.dir. Açık kiremit rengi mikalı hamura sahiptir. Doldurma deliğinin kenarında yükselti bulunur. Doldurma deliğini çevreleyen bu yükselti burun üzerinde kanal oluşturarak fitil deliğini de çevreler. Burun üzerinde diller bulunur. Kenarda kıvrımlar yaparak devam eden filizler yer alır. Balık kuyruğu şeklindeki kulpun gövdeyle birleştiği üst kısımda iki küçük daire yapılmıştır. Kandilin kaidesi halka biçimindedir ve içinde balık kılçığı motifi bulunur. Kulpun altında simetrik kıvrılmış diller ve burnun altında her iki yanda simetrik yerleştirilmiş çift çizgiler yer alır. Bunlar, bazıları bir önceki kandilde de izlediğimiz Anadolu özellikleridir. Benzer kulpa ve omuz dekoruna sahip kandiller Kibyra'da bulunmuştur²⁹. Kibyra'da bu kandillerin ele geçtiği mezarlar M.S. 2. yüzyıl sonu ve M.S. 3. yüzyıl başına aittir. Ancak 200 yıl boyunca kullanılmışlardır. Antik çağda defin merasiminin dışında, soygun amacıyla bu mezarların açılarak karıştırıldığı dolayısıyla ele geçirilen bu geç devir kandillerinin mezar soyguncularına ait olabileceği ileri sürülmektedir³⁰. 270 envanter numaralı kandilin form açısından bir diğer benzeri Aphrodisias antik kentine 1000 metre uzaklıkta Palamutçuk köyü sınırları içindeki Kabalar mevkiinde ele geçmiştir³¹. Beraber bulunduğu sikke M.S. 4. yüzyıla aittir³². Tarih konusunda yardımcı olacak başka paralel örnekler Atina'dadır³³. Tüm bunların ışığında 270 envanter numaralı kandil için tarihini M.S. 5. yüzyılın ilk yarısı olarak önerebiliriz.

19 envanter numaralı kandil Tire'nin Kahrat köyünde bulunmuş ve Fehmi Has tarafından Tire Müzesi'ne hediye edilmiştir. Tam olan bu kandi-

²⁸ O.Broneer, Terracotta Lamps, Corinth, Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens, IV, ii, Cambridge, Mass. 1934, Tip XXIX.

²⁹ Başer 1991, Res.18,19.

³⁰ Başer 1991, 239.

³¹ A.Semih Tulay, "Kabalar Kurtarma Kazısı 1989", I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri", 19-20 Nisan 1990, Ankara 1991, Res.14.

³² Tulay 1991, 30.

³³ Perlzweig 1961, Pl.42 no.2657.

lin uzunluğu 11,8 cm. , genişliği 5,5 cm. ve yüksekliği 2,9 cm., dir. Mikalı gri hamura sahiptir. Kulpunun üzerinde erkek yüzü biçiminde mask vardır. Bu maskı noktalar çevreler. Doldurma deliğini çevreleyen yükselti, burun üzerinde kanal oluşturarak fitil deliğini de dolaşır. Kenarlarda kıvrım yaparak ilerleyen dallar ve üçlü meyve grupları bulunur . Bu kandil de önceki iki örnek gibi Anadolu özellikleri taşır. Paralel bir örnek Atina'da bulunmuştur. Atina'daki bu kandil bir Anadolu kandilinden yapılmış taklittir ve M.S. 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir³⁴. Bu tarih kandilimiz için de uygun görünmektedir.

92/218 envanter numaralı kandil Tire Müzesi'ne satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Kulpu eksik olan kandilin korunan uzunluğu 10,3 cm., genişliği 5,8 cm. ve yüksekliği 2,7 cm. dir. Pembemsi bej renkte mikalı hamura sahiptir. Doldurma deliğinin etrafında 7 petalli çiçek rozet vardır. Bunu çevreleyen yükselti burun üzerinde kanal oluşturduktan sonra fitil deliğini çevreler. Kenarda kavisli diller, burnun iki yanında kanala paralel büyük diller vardır. Arkada kulpun altından gelen çift yiv kaideyi dolaşarak burna ulaşmakta. Bu form Miltner'in "Anadolu Kandilleri" olarak tanımladığı gruptandır³⁵. Formun bu tipi Miltner I/2'dir³⁶. Ephesos'da³⁷, Pergamon'da³⁸, Delos'da³⁹ ve Atina'da⁴⁰ örnekleri vardır. Bu örnekler yardımıyla 92/218 envanter numaralı kandil için M.S. geç 5. yüzyıl veya 6. yüzyılı tarih olarak önerebiliriz.

92/293 envanter numaralı kandil Tire Müzesi'ne satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Tam olan bu kandilin uzunluğu 10,7 cm., genişliği 5,3 cm. ve yüksekliği 2,6 cm., dir. Koyu gri mikalı hamuru vardır. Form damla biçimindedir. Kalın ve yedi yivden oluşan kulpu oldukça büyüktür. Doldurma deliğini çevreleyen yükselti burunda daralarak bir kanal oluşturur ve fitil deliğini de çevreler. Bu iki delik arasında daha küçük olan hava deliği bulunur. Kan-

³⁴ Perlzweig 1961, Pl.41 no.2644.

³⁵ Miltner 1937, 100.

³⁶ Miltner 1937, Taf.2 ,140.

³⁷ Meriç 2002, Taf.83 no. L 107; Gassner 1997, Taf.65 no.824, 825, 829; Miltner 1937, Nr.216 Taf.XIII; Taf.IV Nr.575.

³⁸ G. De Luca, Das Asklepieion. 4 Teil. Via Tecta und Hallenstrasse. Die Funde. Altertümer von Pergamon XI, 4, Taf.19 nr.486.

³⁹ P. Bruneau, Les Lampes. *Exploration archeologique de Delos XXVI*, Paris 1965, av.33 Nr.4702-4703.

⁴⁰ Perlzweig 1961, Pl.10 Nr.349.

dilin kenarları dekorsuzdur. Atina'da bulunmuş olan ve örneğimize benzer iki Anadolu ithalinden ilki M.S. 6. yüzyıla ⁴¹, ikincisi M.S. 6.-7. yüzyıllara tarihlenmektedir⁴². 92/293 envanter numaralı kandil için de M.S. 6. yüzyıl-M.S. 7. yüzyıl başı tarih olarak uygun görünmektedir.

Değerlendirme:

Tire Müzesi'nde bulunan ve M.S. 5.-7. yüzyıllara tarihlenen bu 6 adet kandil Miltner'in "Anadolu Kandilleri" başlığı altında topladığı ve büyük kısmı Ephesos kökenli örneklerden oluşan gruba, yakın bir alanın buluntuları olarak ilave edilebilirler. Ephesos buluntularıyla olan paralellikleri ticaret, moda ve bu yüzyılların üretim yöntemleri konusunda bir başka ışığı yakmaktadır. Ayrıca Tire ve yakın çevresinin söz konusu yüzyıllarla ilgili eksik noktalarına az da olsa bir katkı sağlanmaktadır.

⁴¹ Perlzweig 1961, Pl.11 no.356.

⁴² Perlzweig 1961, Pl.11 no.357.

Resim 1 - 412 envanter numaralı kandil.

Resim 2 - 92/212 envanter numaralı kandil.

Binnur Gürler

Resim 3 - 92/212 envanter numaralı kandilin arka kısmı.

Resim 4 - 270 envanter numaralı kandil.

Resim 5 - 270 envanter numaralı kandilin arka kısmı.

Resim 6 - 19 envanter numaralı kandil.

Binnur Gürler

Resim 7 - 92/218 envanter numaralı kandil.

Resim 8 - 92/293 envanter numaralı kandil.